

(ознакомительный фрагмент)

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСІ  
ДЗЯРЖАЎНАЯ НАВУКОВАЯ ЎСТАНОВА  
ЦЭНТР ДАСЛЕДАВАННЯЎ БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ,  
МОВЫ І ЛІТАРАТУРЫ

УДК [792.2(476)+792.073]"19/20"(043.3)

**БУЗУК  
РАСЦІСЛАЎ ЛЕАНІДАВІЧ**

**БЕЛАРУСКІ ДРАМАТЫЧНЫ ТЭАТР І ГЛЯДАЧ  
НА МЯЖЫ XX І XXI СТАГОДДЗЯЎ:  
ДЫЯЛЕКТЫКА ЎЗАЕМАСУВЯЗЕЙ**

Аўтарэферат дысертацыі  
на саісканне вучонай ступені доктара мастацтвазнаўства  
па спецыяльнасці 17.00.01 – тэатральнае мастацтва

Мінск, 2015

Работа выканана на кафедры беларускай і сусветнай мастацкай культуры  
УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”

Афіцыйныя апаненты:

**Смолюкі Рычард Баляслававіч**

доктар мастацтвазнаўства, прафесар,  
галоўны навуковы супрацоўнік  
навукова-даследчага аддзела  
УА “Беларуская дзяржаўная акадэмія  
мастацтваў”

**Бабосаў Яўген Міхайлавіч**

доктар філасофскіх навук, прафесар,  
акадэмік, галоўны навуковы супрацоўнік  
аддзела палітычнай сацыялогіі ДНУ  
“Інстытут сацыялогіі Нацыянальнай акадэміі  
навук Беларусі”

**Арлова Таццяна Дзмітрыеўна**

доктар філалагічных навук, прафесар,  
прафесар кафедры літаратурна-мастацкай  
крытыкі Інстытута журналістыкі  
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

Апаніруючая арганізацыя:

УА “Беларуская дзяржаўная акадэмія  
музыкі”

Абарона адбудзецца 26 чэрвеня 2015 года ў 14.00 на пасяджэнні савета па абароне дысертацый Д 01.42.02 у ДНУ “Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі” (220072, г. Мінск, вул. Сурганава, 1, корп. 2, к. № 302, e-mail: [secr@bas-net.by](mailto:secr@bas-net.by); тэл. вучонага сакратара (017) 284-29-23).

З дысертацыяй можна азнаёміцца ў бібліятэцы ДНУ “Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі”.

Аўтарэферат разасланы “ 20 ” мая 2015 года.

Вучоны сакратар савета па абароне  
дысертацый Д 01.42.02  
кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт

А.А. Карпілава

## КАРОТКІЯ ЎВОДЗІНЫ

Канец XX стагоддзя характарызуецца супярэчлівым духоўным станам грамадства, рэфармаванне якога ў постсавецкі перыяд у Беларусі мае спецыфічныя вынікі. З аднаго боку, фарміруюцца элементы грамадзянскай супольнасці, трансфармуецца сістэма каштоўнасцей, якая інтэгруе традыцыйныя арыенціры беларускай культуры, нанова засвойваецца велізарны гуманітарны патэнцыял айчыннай і сусветнай культуры мінулых эпох – філасофская, рэлігійная, сацыялагічная, эканамічная, культуралагічная думка і інш. З другога боку, эканамічныя, палітычныя і сацыяльныя перамены выклікалі шэраг складанейшых праблем сацыяльна-культурнага характару, якія ў максімальнай ступені закранаюць чалавека.

Сучасны тэатр уяўляе сабой унікальны аб'ект, які адначасова з'яўляецца відам мастацтва, сацыяльным інстытутам і прадпрыемствам. У ім арганічнае спалучаюцца тры функцыянальныя напрамкі – творчы, сацыяльны і вытворчы.

Складанасць і неадназначнасць грамадскага жыцця знаходзяць сваё адлюстраванне ў развіцці тэатральнага мастацтва, цэнтрам якога чалавек і з'яўляецца. На мяжы перадапошняга і апошняга дзесяцігоддзя мінулага стагоддзя адбылося відавочнае разбурэнне створанай раней сістэмы ўзаемадзеяння тэатра і грамадства. Змяненне дынамікі цікавасці да тэатраў фіксавалася ў матэрыялах дзяржаўнай статыстыкі, знаходзіла адлюстраванне ў трансфармацыі тэатральнай сеткі краіны, у недастатковасці фінансавання тэатраў. Першае дзесяцігоддзе XXI стагоддзя характарызуецца пэўнай стабілізацыяй і пошукам новых форм развіцця тэатральнай справы ў рэспубліцы. Разам з тым гэтыя працэсы праходзілі адначасова з пошукамі тэатраў у сферы ўстанаўлення эфектыўных кантактаў з тэатральнай публікай.

У гэтых умовах правядзенне даследавання ўзаемадзеяння беларускага тэатра і гледача ўяўляецца адной з важнейшых задач сучаснага тэатразнаўства. У жывым творчым працэсе ў тэатры глядач адыгрывае асабліва актыўную ролю, і гэта дазваляе ва ўзаемаадносінах публікі і сцэны, ва ўсёй разнастайнасці прамых і зваротных сувязей, якія ўзнікаюць падчас сцэнічных паказаў, убачыць адлюстраванне жыцця сучаснага грамадства, важных яго сацыяльна-псіхалагічных зрэзаў. Са свайго боку, сцэнічнае мастацтва як адна з форм грамадскага адлюстравання таксама трапляе пад ўплыў сацыяльных сувязей, адлюстроўвае іх рух і, у прыватнасці, дынаміку народжаных ім патрэбнасцей. Гэтымі абставінамі вызначаюцца дыяпазон магчымасцей тэатра, межы ўплыву яго на публіку.

## АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

### **Сувязь работы з буйнымі навуковымі праграмамі (праектамі), тэмамі**

Даная дысертацыйная работа выканана ў рамках Дзяржаўнай праграмы “Функцыянаванне і развіццё культуры Рэспублікі Беларусь да 2005 года”, зацверджанай даручэннем Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 22.06.01 № 01/206-266 (Заданне № 1 “Распрацаваць навукова-метадычныя і арганізацыйна-практычныя асновы

стварэння “Атласа культуры Беларусі”); галіновай навукова-тэхнічнай праграмы “Захаванне і развіццё культуры Рэспублікі Беларусь на перыяд 2006–2010 гг.”, зацверджанай Калегіяй Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь ад 30.05.06 № 40 (Заданне 01 “Распрацаваць тэарэтыка-метадалагічныя і арганізацыйна-практычныя рэкамендацыі па стварэнні і стварыць мультымедычную анталогію “Сучаснае прафесійнае тэатральнае мастацтва Беларусі: музычныя, драматычныя, лялечныя тэатры”); Дзяржаўнай праграмы “Культура Беларусі” на 2011–2015 гг., зацверджанай Пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 26.12.10 № 1905 (Заданне К-03 “Распрацаваць асноўныя прынцыпы іміджавага пазіцыянавання культуры Беларусі сродкамі мультымедычных тэхналогій. Стварыць інфармацыйны рэсурс, які ўключае анталогію “Гарадская мастацкая культура пачатку XXI стагоддзя” (на матэрыяле асноўных відаў і жанраў нацыянальнага прафесійнага мастацтва сталіцы і абласных цэнтраў); тэматычнага плана навукова-даследчых работ Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў на 2011–2015 гг. па тэме “Культурная бяспека ва ўмовах глабалізацыі: дзейнасць устаноў культуры Рэспублікі Беларусь па захаванні нацыянальнай культурнай спадчыны” (тэма “Прафесійнае і аматарскае тэатральнае мастацтва Беларусі XX – пач. XXI ст.” № ГР 20015717 ГУ БелІСА ад 30.12.2011г.).

#### **Мэта і задачы даследавання**

**Мэтай даследавання** з’яўляецца выяўленне заканамернасцей узаемадзеяння беларускага тэатра і гледача ў межах пэўнай сацыякультурнай прасторы ў 1980–2010 гады. У адпаведнасці з мэтай даследавання былі пастаўлены наступныя **задачи**:

- вызначыць месца і ролю драматычнага тэатра ў грамадска-культурным жыцці Беларусі ў канцы XX – пачатку XXI стагоддзя;
- выявіць спецыфічныя асаблівасці сацыяльна-мастацкага функцыянавання тэатра ў сучаснай сістэме творчых і арганізацыйна-эканамічных адносін;
- выпрацаваць метадалогію сацыялагічнага даследавання беларускага тэатральнага мастацтва і гледача (сістэма “тэатр – глядач”);
- абгрунтаваць неабходнасць доўгатэрміновага планавання новых пастановак;
- акрэсліць аб’ектыўныя сацыякультурныя заканамернасці, якія абумоўліваюць фарміраванне і задавальненне мастацкіх густаў і запатрабаванняў гледачоў;
- дыферэнцаваць рэпертуар мінскіх драматычных тэатраў як вызначальнага складніка беларускага тэатральнага мастацтва;
- выявіць сродкі паляпшэння эфектыўнасці эксплуатацыі рэпертуарнай афішы тэатраў у дынаміцы яе якасных і колькасных змяненняў;
- акрэсліць арганізацыйна-творчыя формы ўзаемадзеяння тэатра і гледача.

#### **Навуковая навізна**

Дысертацыя з’яўляецца першым у беларускім мастацтвазнаўстве комплексным даследаваннем узаемадзеяння ўсіх складнікаў, звёнаў тэатральнай дзейнасці, у спалучэнні спецыфічных мастацкіх, творчых, вытворчых і сацыяльных фактараў. Упершыню даследаваны асаблівасці і этапы развіцця тэатральнага мастацтва на мяжы

XX і XXI стагоддзяў, якія дэтэрмінаваны ўмовамі сацыяльнага і культурнага развіцця беларускага грамадства; распрацавана арыгінальная метадалогія сацыялагічнага даследавання беларускага драматычнага тэатра і яго ўплыву на глядача, якая грунтуецца на аснове спалучэння агульнапрынятых у тэатразнаўстве і іншых навуковых метадаў і падыходаў (колькасна-якасны аналіз мастацкіх, вытворча-эксплуатацыйных характарыстык рэпертуару; статыстычны і тыпалагічны аналіз спектакляў, рэальнай і патэнцыяльнай тэатральных аўдыторый; экспертныя і масавыя апытанні тэатразнаўцаў і глядачоў, інтэрв'ю і інш.); сістэма “тэатр – глядач” разгледжана па ўніверсальнай лагічнай сістэме ў адзінстве ўсіх састаўных структурных элементаў: стварэння, распаўсюджвання, успрымання і ацэнкі спектакляў, што дазваляе паслядоўна і цэласна даследаваць яе функцыянаванне ў сацыякультурным аспекце, раскрывае сутнасць механізмаў, з'яў і працэсаў узаемасувязей тэатральнага мастацтва і глядачоў; прапанавана ўвядзенне ў дзейнасць тэатральных калектываў новых сацыялагічна-творчых крытэрыяў, якія садзейнічаюць паспяховаму вырашэнню праблем якаснага фарміравання і дакладнай эксплуатацыі рэпертуарнай афішы, увядзенню доўгачасовага планавання пры падрыхтоўцы, выпуску і пракаце спектакляў, выпрацоўцы паўнацэннай рэпертуарнай прапановы, што дазваляе скарэктываваць і аптымізаваць рэпертуарную палітыку з улікам інтарэсаў глядачоў і значнасці спектакляў у кантэксце мастацкай пазіцыі тэатра; распрацавана новая мадэль пашыранага ўзаемадзення тэатра і глядача, якая забяспечвае далейшае арганізацыйна-творчае і сацыяльна-эканамічнае развіццё тэатральных калектываў, садзейнічае задавальненню запатрабаванняў насельніцтва на сцэнічнае мастацтва па ўсіх рэгіёнах рэспублікі.

### **Палажэнні, якія выносяцца на абарону**

1. Драматычны тэатр Беларусі ў канцы XX – пачатку XXI стагоддзя ўяўляе мастацкую сістэму, якая грунтуецца на аб'ектыўных законах грамадска-гістарычнага і культурнага жыцця народа, на мастацкім вопыце і пераемнасці культурных традыцый пакаленняў, адлюстроўвае мастацкае асэнсаванне філасофіі жыцця, маралі, эстэтыкі. У гэты перыяд у рэспубліцы існуе багатае па тэматыцы, разнастайнае па жанрах і формах, шматсастаўнае па арганізацыйнай структуры тэатральнае мастацтва.

2. Стан беларускага тэатральнага мастацтва ў 1980–2010 гады вызначаўся этапамі грамадска-гістарычнага развіцця (да перабудовы, падчас перабудовы, пасля перабудовы і ўстанаўленне незалежнасці). Кожнаму з этапаў уласцівы свае спецыфічныя сацыяльна-культурныя і мастацка-арганізацыйныя фактары, якія ў значнай ступені ўплывалі на фарміраванне тэатральнай справы, стварэнне і пракат рэпертуару, камерцыялізацыю сцэнічнай дзейнасці. А гэта, у свой час, уплывала на культурную дыферэнцыяцыю грамадства, выяўляла разрозненасць эстэтычных крытэрыяў і мастацкіх густаў глядачоў, акрэслівала розныя адносіны да спектакляў і вызначала ўзровень і стан сцэнічнага мастацтва.

3. У працэсе вывучэння беларускага драматычнага тэатра ў канцы ХХ – пачатку ХХІ стагоддзя і яго ўплыву на гледача распрацавана метадалогія даследавання, якая спалучае тэатразнаўчы аналіз рэпертуару тэатраў, сацыялагічныя апытанні тэатральных крытыкаў і гледачоў, статыстычныя вынікі работы тэатральных калектываў. Вынікі даследавання сведчаць аб існаванні ў тэатральной сферы структурна разгалінаванай і арганічна ўзаемазалежнай адзінай сістэмы “тэатр – глядач”, у якой глядач з’яўляецца раўнапраўным удзельнікам сцэнічнага працэсу і, у сваю чаргу, аказвае плённы ўплыў на фарміраванне рэпертуарнай палітыкі тэатра.

4. Творчае функцыянаванне тэатра залежыць ад увядзення ў практыку работы доўгатэрміновага планавання выпуску новых пастацовак, якое спрыяе стварэнню якасных у ідэйна-мастацкіх адносінах сцэнічных твораў з улікам інтарэсаў гледачоў і значнасці спектакляў у кантэксце мастацкай пазіцыі тэатра.

5. Сістэма “тэатр – глядач” грунтуецца на аб’ектыўных сацыякультурных заканамернасцях, якія і абумоўліваюць адносіны чалавека да сцэнічнага мастацтва. Удасканальванне рэпертуарнай палітыкі, суадносіны сацыяльна-мастацкай практыкі з духоўнымі каштоўнасцямі, настраямі, інтарэсамі гледачоў садзейнічалі ўзмацненню пазіцыі тэатральнага мастацтва, павышалі яго аўтарытэт у публікі. Узаемасувязі тэатральнага мастацтва і гледача вызначаліся ўніверсальнай лагічнай схемай, якая складалася з чатырох структурных элементаў: стварэння, распаўсюджвання, успрымання і ацэнкі спектакляў.

6. Разгляд рэпертуару драматычных тэатраў г. Мінска як адзінай сцэнічнай прасторы сведчыць аб імкненні тэатральных калектываў да жанрава-тэматычнага разнастайнасці. Ствараючы гарадскі тэатральны прадукт, яны рэпертуарна ўзаемадапаўнялі адзін аднаго, зрэдку творча канкуруючы паміж сабой. У 1980 – 2010 гады найбольш паспяховыя з іх у творчым плане – Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы, Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Максіма Горкага – аказвалі асабліва істотны ўплыў на агульны эстэтычны і творчы ўзровень сцэнічнага мастацтва Беларусі.

Разам з тым у дзейнасці тэатраў праяўляліся і рысы, уласцівыя толькі асобным тэатральным калектывам. Вызначэнне логікі функцыянавання рэпертуару мінскіх тэатраў – ад Тэатра юнага гледача да Тэатра імя Янкі Купалы – садзейнічае выяўленню шляхоў павышэння іх творчага ўзроўню. Суадносіны дынамікі і вынікаў развіцця з нарматывамі тэатральной практыкі дазваляюць палепшыць якасць іх работы з аўдыторыяй гледача.

7. Ідэйна-мастацкія пазіцыі тэатральнага калектыву, яго адносіны да кантынгенту сваіх гледачоў найбольш выразна выяўляюцца ў працэсе эксплуатацыі рэпертуарнай афішы тэатра. Увядзенне ў практыку дзейнасці тэатраў разам з фінансава-эканамічнымі паказчыкамі сацыялага-тэатразнаўчых даследаванняў, экспертных і глядацкіх апытанняў забяспечвае павышэнне эфектыўнасці рэпертуарнай палітыкі тэатральных калектываў. Выкарыстанне распрацаваных крытэрыяў і адпаведных

экспертыз спецыялістамі Міністэрства культуры, крытыкамі, кіраўнікамі тэатраў дазваляе павысіць аб'ектыўнасць ацэнкі работы калектываў, садзейнічае паляпшэнню іх практычнай дзейнасці.

8. У канцы XX стагоддзя ў працэсе функцыянавання беларускае тэатральнае мастацтва набывала рысы пераходнасці, якія ў многім вызначаюць яго развіццё і ў сучасных умовах. У першым дзесяцігоддзі XXI стагоддзя адбылася крышталізацыя тэатральнай сеткі, удасканалваліся арганізацыйна-творчыя формы работы з глядачом. Перспектывы паляпшэння дзейнасці тэатральных калектываў звязаны з укараненнем новай мадэлі пашыранага ўзаемадзеяння тэатра і глядача, якая вырашае праблему збалансавання попыту і прапановы сцэнічнага мастацтва.

### **Асабісты ўклад саіскальніка**

Дысертацыя з'яўляецца самастойным навуковым даследаваннем, вынікам шматгадовай дзейнасці саіскальніка па вывучэнні праблем развіцця прафесійнага і аматарскага тэатральнага мастацтва.

1. Дысертацыя з'яўляецца першым комплексным даследаваннем цэласнага ўзаемадзеяння ўсіх складнікаў тэатральнай дзейнасці, у спалучэнні спецыфічных мастацкіх, творчых, вытворчых, сацыяльных фактараў, і спробай пераадолець традыцыйнае размежаванне тэорыі і практыкі тэатральнай творчасці ад арганізацыйнай работы з глядачом, ад успрымання і ацэнкі ім сцэнічных твораў.

2. Вызначаны асноўныя заканамернасці, механізмы і асаблівасці функцыянавання беларускага тэатральнага мастацтва ў канцы XX і пачатку XXI стагоддзя як у дыяхранным (грамадска-гістарычным), так і сінхранным (кантэкстуальна-параўнальным) аспектах.

3. Упершыню паслядоўна аналізуецца ўзаемадзеянне тэатра, глядача і грамадства, спецыфічныя мастацка-эстэтычныя і сацыяльныя функцыі тэатра, уласцівыя кожнаму з чатырох (да перабудовы, падчас перабудовы, пасля перабудовы і ўстанаўленне незалежнасці) этапаў грамадска-гістарычнага развіцця ў канцы XX – пачатку XXI стагоддзя. У выніку з'яўляецца магчымаць больш дакладна паказаць сувязі і адносіны тэатра і соцыуму.

4. Навізна работы абумоўлена не толькі ўвядзеннем ва ўжытак беларускага тэатразнаўства і мастацка-творчай тэатральнай практыкі вялікага масіву фактычных даных, але і канцэптuallyна новым падыходам да ўзаемаадносін тэатра і глядача як да цэласнай сістэмы, якая фарміравалася ў грамадстве ў абставінах функцыянавання і ўзаемадзеяння розных ідэалагічных устаноў, сацыяльна-эканамічных умоў і мастацка-эстэтычных плыняў.

5. Звяртаючыся да сацыялагічна-мастацтвазнаўчых даследаванняў апошніх двух дзесяцігоддзяў XX і першага дзесяцігоддзя XXI стагоддзяў, аўтар спалучае агульнапрынятыя ў тэатразнаўстве і нетрадыцыйныя для яго навуковыя метады і працэдуры – колькасна-якасны аналіз мастацкіх і вытворча-эксплуатацыйных

характарыстык рэпертуару, статыстычны і тыпалагічны аналіз гарадскога насельніцтва, патэнцыяльнай і рэальнай тэатральнай аўдыторыі, тэатральна-эстэтычныя арыентацыі публікі, індывідуальныя, экспертныя апытанні і г. д. З дапамогай такога навуковага і практычна апраўданага сябе комплекснага міждысцыплінарнага падыходу стала магчымым цэласнае і шматаспектнае асэнсаванне дынамікі і мнагаграннасці тэатральнага працэсу.

6. Упершыню прапануецца разгляд сукупнага агульнатэатральнага сцэнічнага прадукта г. Мінска як самастойнай цэласнай сістэмы, з яе ўласным абліччам і траекторыяй развіцця, сваёй мастацкай значнасцю і грунтоўным уплывам на развіццё сцэнічнага мастацтва ў іншых рэгіёнах, і як часткі буйной сістэмы – тэатральнага мастацтва рэспублікі.

7. Прапанавана ўвядзенне ў практыку тэатральных калектываў сацыялагічна-тэатразнаўчых даследаванняў, якія садзейнічаюць паспяховаму вырашэнню праблем якаснага фарміравання і дакладнай эксплуатацыі рэпертуарнай афішы, увядзенню доўгатэрміновага планавання пры падрыхтоўцы, выпуску і пракаце спектакляў, выпрацоўцы паўнацэннай рэпертуарнай прапановы, што дазваляе скарэктываваць і аптымізаваць рэпертуарную палітыку з улікам інтарэсаў глядачоў і важнасці спектакляў у кантэксце мастацкай пазіцыі тэатра.

8. Прынцыпова важным навуковым вынікам праведзенага даследавання з’яўляецца распрацоўка аўтарам новай мадэлі пашыранага ўзаемадзеяння тэатра і глядача з мэтай забеспячэння далейшага арганізацыйна-творчага і сацыяльна-эканамічнага развіцця тэатральных калектываў, садзейнічання фарміраванню і задавальненню запатрабаванняў насельніцтва да сцэнічнага мастацтва па ўсіх рэгіёнах рэспублікі.

### **Апрабацыя дысертацыі і інфармацыя аб выкарыстанні яе вынікаў**

Асноўныя вынікі дысертацыйнага даследавання знайшлі сваё адлюстраванне ў выступленнях аўтара з навуковымі дакладамі на міжнародных, рэспубліканскіх, універсітэцкіх навуковых і навукова-практычных канферэнцыях. Сярод найбольш значных: 1) “Актуальныя праблемы сусветнай мастацкай культуры”: Міжнар. навук. канф., Гродна, 25–26 красавіка 2002 г.; 2) “Сучасны беларускі тэатр і моладзь”: навук.-практ. канф., Нясвіж, 18 мая 2002 г.; 3) VIII Міжнар. Кірыла-Мяфодзіеўскія чытанні, прысвеч. Дням славянскага пісьменства і культуры, Мінск, 23–26 мая 2002 г.; 4) “Агульнаадукацыйная школа ва ўмовах рэфармавання: стан і перспектывы”: Міжнар. навук.-практ. канф., Віцебск, 13–14 лістапада 2002 г.; 5) “Вялікія пераўтваральнікі прыродазнаўства”: XVIII Міжнар. чытанні, Мінск, 20–21 лістапада 2002 г.; 6) “Музычнае мастацтва і музычная адукацыя на мяжы стагоддзяў”: навук. канф., Мінск, 10–11 снежня 2002 г.; 7) “Выхаваўчая прастора пазашкольнай установы: узыходжанне да будучыні”: Міжнар. навук.-практ. канф., Мінск, 28–29 красавіка 2004 г.; 8) “Сучасны беларускі тэатр: здабыткі, праблемы, перспектывы”: рэсп. навук.-практ. канф.,



Мінск, 19 снежня 2007 г.; 9) “Культура. Наука. Творчество”: III Міжнар. навук.-практ. канф., Мінск, 23–24 красавіка 2009 г.; 10) “Культура ва ўмовах глабалізацыі”: навук. канф., Мінск, 25–26 лістапада 2009 г.; 11) “Духоўныя асновы сучаснай культуры: праблемы захавання культурнай спадчыны”: XVI Міжнар. Кірыла-Мяфодзіеўскія чытанні, прысвеч. Дням славянскага пісьменства і культуры, Мінск, 26–28 мая 2010 г.; 12) “Беларуская культура ва ўмовах глабалізацыі”: навук. канф., прысвеч. 35-годдзю БДУКМ, Мінск, 3 снежня 2010 г.; 13) “Экалогія культуры”: XVII Міжнар. Кірыла-Мяфодзіеўскія чытанні, прысвеч. Дням славянскага пісьменства і культуры, Мінск, 26–28 мая 2011 г.; 14) “Асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснай беларускай культуры”: навук. канф., Мінск, 23–24 лістапада 2011 г.; 15) “Дзяржава і творчая асоба”: III Рэсп. навук.-практ. канф., Мінск, 8 лістапада 2012 г.; 16) “Традыцыйная і сучасная культура Беларусі: гісторыя, актуальны стан, перспектывы”: навук. канф. прафесарска-выкладчыцкага складу БДУКМ, Мінск, 6 снежня 2012 г.; 17) VI Няфёдаўскія чытанні “Беларускае мастацтва: гісторыя і сучаснасць”: Рэсп. навук.-творч. канф., Мінск, 2 красавіка 2013 г.; 18) “Аўтэнтчны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання”: VII Міжнар. навук. канф., Мінск, 26–28 красавіка 2013 г.; 19) “Народная художественная культура в контексте процессов глобализации”: Междунар. науч.-практ. канф., Бобруйск, 28–29 июня 2013 г.; 20) “Навуковы пошук у сферы сучаснай культуры і мастацтва”: навук. канф. прафесарска-выкладчыцкага складу БДУКМ, Мінск, 28 лістапада 2013 г.; 21) “Аўтэнтчны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання”: VIII Міжнар. навук. канф., Мінск, 25–27 красавіка 2014 г.; 22) “Культура. Наука. Творчество”: VIII Междунар. науч.-практ. канф., Мінск, 15 мая 2014 г.; 23) “В мире научных открытий”: XII Междунар. науч.-практ. канф., Таганрог, 30 июня 2014 г.; 24) “Научная дискуссия: вопросы философии, искусствоведения и культурологии”: XXVI Междунар. заочная науч.-практ. канф., Москва, 8 июля 2014 г.

Асобныя палажэнні і высновы дысертацыйнага даследавання былі выкладзены на лекцыйных і практычных занятках у курсах “Методыка работы з аматарскім тэатральным калектывам”, “Тэатральная крытыка”, “Рэсурсная база сацыяльна-культурнай дзейнасці” для студэнтаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

### **Апублікаванасць вынікаў дысертацыйнага даследавання**

Змест дысертацыі і асноўныя вынікі даследавання знайшлі сваё адлюстраванне ў 62 публікацыях, у тым ліку: 2 манаграфіі агульным аб’ёмам 28,2 друкаваных аркушаў; 32 артыкулы ў навуковых рэцэнзуемых часопісах (7,6 др. арк.), 4 артыкулы ў навуковых зборніках; 17 артыкулаў у матэрыялах міжнародных навуковых канферэнцый, чытанняў; 2 тэзісы дакладаў на навуковых канферэнцыях; 5 метадычных

матэрыялаў. Агульны аб'ём апублікаваных матэрыялаў складае 40,7 друкаваных аркушаў.

### **Структура і аб'ём дысертацыі**

Дысертацыя складаецца з уводзін, агульнай характарыстыкі работы, чатырох глаў, заключэння, бібліяграфічнага спісу, 9 дадаткаў і 10 актаў укаранення. Агульны аб'ём дысертацыі складае 334 старонкі, з іх 228 старонак займае асноўны тэкст; 37 старонак – бібліяграфічны спіс, які складаецца са спіса выкарыстаных крыніц (уключае 398 найменняў на беларускай, рускай, англійскай, балгарскай, нямецкай, польскай, чэшскай мовах) і спіса публікацый саіскальніка (62 найменні на беларускай і рускай мовах). Дадаткі займаюць 71 старонку.

### **АСНОЎНЫ ЗМЕСТ РАБОТЫ**

**Ва ўводзінах** падаецца абгрунтаванне тэмы, вызначаюцца праблемы тэорыі і практыкі сацыяльнага функцыянавання беларускага тэатра, асэнсоўваюцца асноўныя элементы цэласнай сістэмы ўзаемасувязі і ўзаемаўплыву сцэнічнага мастацтва і глядача, якія фарміраваліся ў сацыякультурным асяроддзі на працягу 1980–2010 гадоў.

У **агульнай характарыстыцы работы** абгрунтоўваецца актуальнасць тэмы даследавання, фармулююцца палажэнні дысертацыі, якія выносяцца на абарону, абгрунтоўваецца асабісты ўклад саіскальніка ў вырашэнні навуковай праблемы, паказваецца апрабацыя, апублікаванасць вынікаў даследавання, структура і аб'ём дысертацыі.

У першай главе **“Сацыяльнае функцыянаванне беларускага драматычнага тэатра ў канцы XX – пачатку XXI стагоддзя: асноўныя тэндэнцыі грамадскага і мастацкага развіцця”** ўпершыню зроблена спроба гісторыка-тэарэтычнага асэнсавання развіцця і функцыянавання беларускага тэатра і аўдыторыі глядача як цэласнай мастацка-эстэтычнай і сацыякультурнай сістэмы, яе структурна-функцыянальных асаблівасцей і дынамікі развіцця. Дадзеная глава складаецца з чатырох раздзелаў, у якіх разгледжаны галоўныя метады, прынцыпы і дамінуючыя ўзроўні навуковага даследавання, абгрунтоўваецца ступень тэарэтычнай распрацоўкі вызначанай тэмы ў навуковай літаратуры даследавання.

У раздзеле 1.1 *“Аналітычны агляд літаратуры. Прадмет даследавання і яго месца ў праблемным полі”* падаецца агляд навуковай літаратуры па тэме. Аўтар спасылаецца на працы вядомых вучоных: філосафаў, эстэтыкаў, культуролагаў, псіхолагаў Г. Баяджыева, Ю. Борава, Л. Выгоцкага, Ю. Давыдава, А. Здравамыслава, А. Зіся, М. Кагана, І. Кона, У. Конева, М. Краўчонка, Д. Ліхачова, А. Лосева, М. Маркава, П. Маркава, І. Маца, К. Платонава, У. Суна, А. Сямашкі, Д. Узнадзэ, У. Хогарта, А. Ягорава і інш.

Праблемы сувязі тэатра і грамадства хвалявалі не адно пакаленне тэатральных рэжысёраў, якія ў адзінстве сцэны і залы знаходзілі канчатковыя ажыццяўленні сваіх

## СПІС ПУБЛІКАЦЫЙ САІСКАЛЬНІКА

### Манаграфіі

1. Бузук, Р.Л. Тэатральныя далягляды: роздум аб сучасным беларускім тэатры і глядачу / Р.Л. Бузук. – Мінск : Навука і тэхніка, 1990. – 144 с. [13] л. іл.
2. Бузук, Р.Л. Беларускі тэатр і глядач на парозе ХХІ стагоддзя / Р.Л. Бузук. – Мінск : Беларус. дзярж. ін-т праблем культуры, 2004. – 254 с.

### Навуковыя артыкулы ў рэцэнзуемых часопісах

3. Бузук, Р.Л. Павышаць ролю тэатральнага мастацтва / Р.Л. Бузук // Нар. асвета. – 1982. – № 1. – С. 16–18.
4. Бузук, Р.Л. З думкай пра будучага глядача / Р.Л. Бузук // Тэатр. Мінск. – 1983. – № 4. – С. 22–24.
5. Бузук, Р.Л. Што стаіць за лічбамі статыстыкі / Р.Л. Бузук // Мастацтва Беларусі. – 1983. – № 8. – С. 28–30.
6. Бузук, Р.Л. Абнаўленне патрабуе творчасці / Р.Л. Бузук // Мастацтва Беларусі. – 1988. – № 11. – С. 2–5.
7. Бузук, Р.Л. Проблемы восприятия спектакля / Р.Л. Бузук // Беларус. думка. – 2002. – № 3. – С. 153–161.
8. Бузук, Р.Л. Труд души, работа мысли: роль театра в становлении подрастающей личности / Р.Л. Бузук // Беларус. думка. – 2002. – № 8. – С. 137–144.
9. Бузук, Р.Л. Тэатральнае выхаванне: тыпалогія дзіцячага глядача / Р.Л. Бузук // Муз. і тэатр. мастацтва: праблемы выкладання. – 2002. – № 1. – С. 41–46.
10. Бузук, Р.Л. Выхаванне тэатрам / Р.Л. Бузук // Адукацыя і выхаванне. – 2002. – № 9. – С. 52–55.
11. Бузук, Р.Л. Роля тэатра ў выхаванні моладзі / Р.Л. Бузук // Нар. асвета. – 2002. – № 11/12. – С. 47–48.
12. Бузук, Р.Л. Традыцыйная батлейка і сучасны глядач / Р.Л. Бузук // Муз. і тэатр. мастацтва: праблемы выкладання. – 2003. – № 1. – С. 34–37.
13. Бузук, Р.Л. Недолговечно, но рассчитано на вечность: драматический театр и общество: пути взаимодействия / Р.Л. Бузук // Беларус. думка. – 2003. – № 8. – С. 142–149.
14. Бузук, Р.Л. Размышления у театрального подъезда / Р.Л. Бузук // Беларус. думка. – 2003. – № 9. – С. 118–125.
15. Бузук, Р.Л. Воспитание у зрителей-школьников культуры восприятия театрального спектакля / Р.Л. Бузук // Муз. і тэатр. мастацтва: праблемы выкладання. – 2003. – № 3. – С. 26–28.
16. Бузук, Р.Л. Репертуар драматических театров в зеркале социолого-театроведческого анализа / Р.Л. Бузук // Весн. Беларус. дзярж. ін-та праблем культуры. – 2003. – № 1. – С. 19–27.

17. Бузук, Р.Л. І ўсё гэта пра тэатральную культуру (да выхаду ў свет энцыклапедыі «Тэатральная Беларусь») / Р.Л. Бузук // Весн. Беларус. дзярж. ін-та праблем культуры. – 2003. – № 1. – С. 116–117.
18. Бузук, Р.Л. Успрыманне сцэнічнага мастацтва: дыялог тэатра і глядача / Р.Л. Бузук // Весн. Беларус. дзярж. ун-та культуры. – 2003. – № 2. – С. 46–52.
19. Бузук, Р.Л. Развитие творческих способностей детей и подростков средствами кукольного театра / Р.Л. Бузук // Пазашк. выхаванне. – 2003. – № 11. – С. 17–21.
20. Бузук, Р.Л. Театр как феномен культуры и фактор межличностных отношений / Р.Л. Бузук // Маст. адукацыя і культура. – 2003. – № 4. – С. 13–18.
21. Бузук, Р.Л. Игровая природа музыкального театра как средство формирования личности ребенка / Р.Л. Бузук // Весн. Беларус. дзярж. акад. музыкі. – 2003. – № 4. – С. 126–130.
22. Бузук, Р.Л. Театральное искусство и воспитание художественных вкусов школьников / Р.Л. Бузук // Гуманитар. вестн. Моск. воен.-техн. ун-та. – 2003. – № 3. – С. 120–130.
23. Бузук, Р.Л. Эстетические и социально-психологические аспекты восприятия спектакля / Р.Л. Бузук // Гуманитар. вестн. Моск. воен.-техн. ун-та. – 2003. – № 3. – С. 131–139.
24. Бузук, Р.Л. Динамика репертуарного предложения драматических театров: проблемы типологизации спектаклей / Р.Л. Бузук // Весн. Беларус. дзярж. ін-та праблем культуры. – 2004. – № 1. – С. 58–63.
25. Бузук, Р.Л. Театр и социальная реальность: проблемы взаимовлияния / Р.Л. Бузук // Весн. Беларус. дзярж. ін-та праблем культуры. – 2005. – № 1. – С. 14–17.
26. Бузук, Р.Л. Театральное искусство в формировании субъекта культурного развития / Р.Л. Бузук // Маст. адукацыя і культура. – 2005. – № 4. – С. 34–39.
27. Бузук, Р.Л. Эволюция современного белорусского театра и зрительской аудитории на рубеже XXI столетия / Р.Л. Бузук // Вестн. Моск. гос. ун-та культуры и искусств. – 2008. – № 6. – С. 268–271.
28. Бузук, Р.Л. Проблемы изучения социального функционирования драматического театра / Р.Л. Бузук // Весн. Беларус. дзярж. ун-та культуры і мастацтваў. – 2010. – № 2. – С. 55–61.
29. Бузук, Р.Л. Проблемы зрительского восприятия спектакля / Р.Л. Бузук // Вес. Ин-та соврем. знаний. – 2010. – № 4. – С. 3–7.
30. Бузук, Р.Л. Социологический портрет зрительской аудитории Национального академического театра имени Янки Купалы / Р.Л. Бузук // Весн. Беларус. дзярж. ун-та культуры і мастацтваў. – 2011. – № 2. – С. 50–54.
31. Бузук, Р.Л. Проблемы социологического изучения театра и зрителя / Р.Л. Бузук // Гуманитар. вестн. Моск. воен.-техн. ун-та. – 2011. – № 2 (17). – С. 108–115.

32. Бузук, Р.Л. Театральный репертуар как диалог сценического искусства и публики / Р.Л. Бузук // Гуманитар. вестн. Моск. воен.-техн. ун-та. – 2011. – № 3 (18). – С. 42–48.

33. Бузук, Р.Л. Праблемы развіцця тэатральнай сацыялогіі / Р.Л. Бузук // Искусство и культура. – 2012. – № 2 (6). – С. 34–38.

34. Бузук, Р.Л. Дыялектыка ўзаема сувязі тэатральнага мастацтва і публікі / Р.Л. Бузук // Искусство и культура. – 2013. – № 1 (9). – С. 34–38.

### **Артыкулы ў навуковых зборніках**

35. Бузук, Р.Л. Тэатры і канцэртныя арганізацыі / Р.Л. Бузук // Беларуская культура сёння: гадавы агляд, 2001 / М-ва культуры Рэсп. Беларусь, Беларус. дзярж. ін-т праблем культуры; [падрыхт. : У.П. Скараходаў (кіраўн.) і інш.]. – Мінск, 2002. – С. 8–13.

36. Бузук, Р.Л. Театр и зритель: методология восприятия и оценки театрального спектакля / Р.Л. Бузук // Тэатральныя скрыжаванні: інфарм.-аналіт. матэрыялы / Беларус. дзярж. ін-т праблем культуры; Р.Л. Бузук [і інш.]. – Мінск, 2002. – С. 3–21.

37. Бузук, Р.Л. [Каментарый да раздзела «Тэатры»] / Р.Л. Бузук // Статыстычны партрэт культуры Беларусі: агляд тэатр.-відовішч., культур.-асвет. і навуч. устаноў сістэмы М-ва культуры / Беларус. дзярж. ін-т праблем культуры; аўт. калектыў: У.П. Скараходаў (кіраўн.) [і інш.]. – Мінск, 2002. – С. 16–17.

38. Бузук, Р.Л. Как развивается театральное искусство в Беларуси? / Р.Л. Бузук // Белорусская культура: вопросы и ответы: информ. сб.: в 2 ч. / Белорус. гос. ин-т проблем культуры; под ред. В.П. Скороходова. – Минск, 2003. – Ч. 1. – С. 23–26.

### **Матэрыялы навуковых канферэнцый і чытанняў**

39. Бузук, Р.Л. Методология художественного восприятия зрителем театрального спектакля / Р.Л. Бузук // Актуальные проблемы мировой художественной культуры: материалы Междунар. науч. конф., Гродно, 25–26 апр. 2002 г.: в 2 ч. / Гродн. гос. ун-т.; редкол.: У.Д. Розенфельд (отв. ред.) [и др.]. – Гродно, 2002. – Ч. 2. – С. 14–17.

40. Бузук, Р.Л. Асаблівасці функцыянавання тэатра батлейкі ў сучасных умовах / Р.Л. Бузук // VIII Міжнар. Кірыла-Мяфодзіеўскія чытання, прысвеч. Дням славян. пісьменства і культуры, Мінск, 23–26 мая 2002 г.: матэрыялы чытанняў: у 2 ч. / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў; рэдкал.: М.А. Бяспалая (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2003. – Ч. 2. – С. 28–35.

41. Бузук, Р.Л. Театр в системе художественных интересов школьников / Р.Л. Бузук // Общеобразовательная школа в условиях реформирования: состояние и перспективы: материалы Междунар. науч.-практ. конф., Витебск, 13–14 нояб. 2002 г. / Витеб. гос. ун-т; редкол.: Н.А. Ракова (отв. ред.) [и др.]. – Витебск, 2002. – С. 178–179.

42. Бузук, Р.Л. Проблемы воспитания детского зрителя средствами музыкального театра / Р.Л. Бузук // Музыкальное искусство и музыкальное образование на рубеже

веков: материалы науч. конф. «Беларусь и музыкальное наследие XX столетия: поиски и обретения», Минск, 29–30 нояб. 2001 г., «Музыкальное образование в контексте художественной культуры», Минск, 10–11 дек. 2002 г.: в 2 вып. / Белорус. гос. акад. музыки; ред.-сост. В.Л. Яконюк. – Минск, 2004. – Вып. 2. – С. 136–138.

43. Бузук, Р.Л. Театр и социальная реальность: проблема трансляции социальных норм и духовных ценностей / Р.Л. Бузук // Воспитательное пространство внешкольного учреждения: восхождение к будущему: материалы Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 28–29 апр. 2004 г. / Нац. ин-т образования [и др.]; науч.-ред. совет: Ю.А. Гусев [и др.]. – Минск, 2004. – С. 192–195.

44. Бузук, Р.Л. Репертуар театра как диалог сценического искусства и его аудитории / Р.Л. Бузук // Сучасны беларускі тэатр: здабыткі, праблемы, перспектывы: матэрыялы рэсп. навук.-практ. канф., Мінск, 19 снеж. 2007 г. / Беларус. дзярж. акад. мастацтваў; рэдкал.: Р.Б. Смольскі (галоўн. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2008. – С. 74–81.

45. Бузук, Р.Л. Асаблівасці ўспрымання дзецьмі сцэнічнага мастацтва / Р.Л. Бузук // Культура. Наука. Творчество: материалы III Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 23–24 апр. 2009 г. / Белорус. гос. ун-т культуры и искусств; ред. совет: В.И. Кураш (пред.) [и др.]. – Минск, 2009. – С. 367–369.

46. Бузук, Р.Л. Асаблівасці мастацка-эстэтычных узаемаадносін тэатра і глядача / Р.Л. Бузук // Культура ва ўмовах глабалізацыі: матэрыялы навук. канф., Мінск, 25–26 лістап. 2009 г. / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў; рэд. савет: Б.У. Святлоў (старшыня) [і інш.]. – Мінск, 2010. – С. 64–68.

47. Бузук, Р.Л. Проблемы интерпретации западноевропейской драматургии на сцене минских драматических театров / Р.Л. Бузук // Духоўныя асновы сучаснай культуры: праблемы захавання культурнай спадчыны: XVI Міжнар. Кірыла-Мяфодзіеўскія чытанні, прысвеч. Дням славян. пісьменства і культуры, Мінск, 26–28 мая 2010 г.: у 2 т. / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў; рэдкал.: М.А. Мажэйка (старшыня) [і інш.]. – Мінск, 2011. – Т. 2. – С. 32–36.

48. Бузук, Р.Л. Асаблівасці паўнацэннага ўспрымання спектакля юным глядачом / Р.Л. Бузук // Беларуская культура ва ўмовах глабалізацыі: матэрыялы навук. канф., прысвеч. 35-годдзю БДУКМ, Мінск, 3 снежня 2010 г.: у 2 т. / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў; рэдкал.: М.А. Мажэйка (старшыня) [і інш.]. – Мінск, 2011. – Т. 1. – С. 330–334.

49. Бузук, Р.Л. Задачи формирования зрительского восприятия спектакля / Р.Л. Бузук // Экалогія культуры : XVII Міжнар. Кірыла-Мяфодзіеўскія чытанні, прысвеч. Дням славян. пісьменства і культуры, Мінск, 26 – 28 мая 2011 г. / Мін-ва культуры Рэсп. Беларусь, Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў; рэдкал.: М.А. Мажэйка (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БДУКМ, 2012. – С. 90–94.

50. Бузук, Р.Л. Проблемы художественного восприятия спектакля / Р.Л. Бузук // Асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснай беларускай культуры: матэрыялы навук. канф.,

Мінск, 23 – 24 лістапада 2011 г. / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў; рэдкал.: В.Р. Языковіч (старшыня) [і інш.]. – Мінск, 2013. – С. 82–86.

51. Бузук, Р.Л. Проблемы индивидуального и коллективного восприятия спектакля / Р.Л. Бузук // Дзяржава і творчая асоба: матэрыялы III Рэспубл. навук.-практ. канф., Мінск, 8 лістапада 2012г. / Беларус. дзярж. акад. мастацтваў; рэдкал.: С.П. Вінакурава (старшыня) [і інш.]. – Мінск, 2013. – С. 60–64.

52. Бузук, Р.Л. Эвалюцыя фальклорнага тэатра і глядача / Р.Л. Бузук // Аўтэнтычны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання: зборнік навуковых прац удзельнікаў VII Міжнар. навук. канф., Мінск, 26 – 28 красавіка 2013 г. / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў; рэдкал.: В.Р. Языковіч (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2013. – С. 163–165.

53. Бузук, Р.Л. Детский любительский театр в структуре формирования личности ребенка / Р.Л.Бузук // Народная художественная культура в контексте процессов глобализации: материалы Междунар. науч.-практ. конф., г.Бобруйск, 28 – 29 июня 2013 г. / Институт культуры Беларуси; редкол.: И.И. Крук (гл. ред.) [и др.]. – Минск, 2013. – С. 161–168.

54. Бузук, Р.Л. Особенности формирования личности ребенка средствами детского театра / Р.Л. Бузук // В мире научных открытий: сб. науч. трудов по материалам XII Междунар. науч.-практ. конф., г. Таганрог, 30 июня 2014 г. / Центр научной мысли; И.А. Рудакова (науч. ред.). – М., 2014. – С. 16–22.

55. Бузук, Р.Л. Проблемы функционирования театрального языка / Р.Л. Бузук // Научная дискуссия: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии: сб. статей по материалам XXVI Междунар. заочной науч.-практ. конф., г. Москва, 8 июля 2014 г. / Междунар. центр науки и образования; М.А. Васинович (отв. ред.). – М., 2014. – С. 7–11.

#### **Тэзісы дакладаў навуковых канферэнцый**

56. Бузук, Р.Л. Современный белорусский театр и молодежь / Р.Л. Бузук // Мастацкая культура Беларусі: новыя далягляды: тэз. дакл. навук.-практ. канф., Нясвіж, 18 мая 2002 г. / Беларус. дзярж. ін-т праблем культуры; под ред. В.П. Скороходова. – Мінск, 2002. – С. 63–65.

57. Бузук, Р.Л. Белорусский театр и зритель: феномен сотворчества / Р.Л. Бузук // Великие преобразователи естествознания: Леонардо да Винчи: тез. докл. XVIII Междунар. чтений, Минск, 20–21 нояб. 2002 г. / Беларус. гос. ун-т информатики и радиоэлектроники [и др.] ; редкол.: И.Ф. Габрусь (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2002. – С. 146–148.

### Метадычныя матэрыялы

58. Бузук, Р.Л. Театр и эстетическое развитие детей : методические рекомендации / Р.Л. Бузук. – Псков : Псков. областной центр народного творчества, 2001. – 14 с.

59. Бузук, Р.Л. Театр как средство общения: методические рекомендации / Р.Л. Бузук. – Псков : Псков. областной центр народного творчества, 2002. – 12 с.

60. Методыка работы з аматарскім тэатральным калектывам: праграма для студэнтаў IV – V курсаў па спецыяльнасці “народная творчасць” (спецыялізацыя “тэатральная творчасць”) / [распрац. Р.Л. Бузук]; Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў. – Мінск : [б.в.], 2004. – 22 с.

61. Бузук, Р.Л. Асновы тэатразнаўства і тэатральнай крытыкі: праграма курса на выбар для XI – XII класаў школ з вывучэннем спецыяльных вучэбных прадметаў мастацка-эстэтычнай накіраванасці (тэатральны ўхіл) / Р.Л. Бузук // Весн. адукацыі. – 2008. – № 5. – С. 42 – 46.

62. Театральная критика: учебная программа для студентов IV – V курсов по специальности 1-18 01 01 Народное творчество (по направлениям) направлению специальности 1-18 01 01-03 Народное творчество (театральное) / [сост. Р.Л. Бузук]; Беларус. гос. ун-т культуры и искусств. – Минск : [б.и.], 2011. – 10 с.



**РЭЗІЮМЭ**  
**Бузук Расціслаў Леанідавіч**

**Беларускі драматычны тэатр і глядач на мяжы XX і XXI стагоддзяў: дыялектыка ўзаемасувязей**

**Ключавыя словы:** спектакль, п'еса, драматургія, рэальная, патэнцыяльная аўдыторыя глядача, пракат, тыраж спектакля, тэатральны рэпертуар, рэпертуарная афіша, эксплуатацыя рэпертуару, тэатразнаўча-сацыялагічны падыход.

**Мэта работы** – выяўленне заканамернасцей узаемадзеяння беларускага тэатра і глядача ў межах пэўнай сацыякультурнай прасторы ў 1980–2010 гады.

**Метады даследавання.** Для атрымання навуковых вынікаў выкарыстоўваліся як тэарэтычныя метады даследавання (узыходжання ад абстрактнага да канкрэтнага, гістарычны і лагічны, інтэрпрэтацыі і фармалізацыі), так і метады сацыялага-тэатразнаўчага даследавання (экспертнае анкетаванне, анкетаванне тэатральных глядачоў, аналіз тэатральных статыстычных даных).

**Навуковая навізна даследавання і значнасць атрыманых вынікаў** заключаецца ў тым, што дысертацыя з'яўляецца першым комплексным даследаваннем цэласнага ўзаемадзеяння ўсіх састаўных звёнаў тэатральнай дзейнасці ў спалучанасці спецыфічных мастацкіх, творчых, вытворчых фактараў і фактараў сацыяльных. Аўтарам упершыню прапанавана канцэпцыя навуковага вывучэння тэорыі і практыкі тэатральнай творчасці ў адзінстве з працэсамі, якія адбываюцца ва ўспрыманні глядачом сцэнічных твораў, у мастацка-эстэтычнай рабоце з глядачамі.

**Рэкамендацыі па выкарыстанні.** Матэрыялы дысертацыі могуць быць выкарыстаны пры планаванні пашырэння сеткі драматычных тэатральных калектываў рэспублікі, для павышэння эфектыўнасці іх творчай, вытворчай і арганізацыйнай дзейнасці, у правядзенні мэтанакіраванага далучэння насельніцтва да сцэнічнага мастацтва.

Вынікі даследавання могуць выкарыстоўвацца ў навучальным працэсе вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў пры чытанні лекцый і правядзенні практычных заняткаў, а таксама на курсах і семінарах сістэмы павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры. Змястоўныя і метадалагічныя асновы дысертацыі могуць атрымаць развіццё ў тэарэтычных і гістарычных працах у галіне тэатральнага мастацтва Беларусі.

**Галіна прымянення:** тэатразнаўства, сацыялогія тэатра, гісторыя і тэорыя тэатральнага мастацтва, культуралогія, адукацыя і выхаванне.

## РЕЗЮМЕ

Бузук Ростислав Леонидович

### Белорусский драматический театр и зритель на рубеже XX и XXI столетий: диалектика взаимосвязей

**Ключевые слова:** спектакль, пьеса, драматургия, реальная, потенциальная аудитория, прокат, тираж спектакля, театральный репертуар, репертуарная афиша, эксплуатация репертуара, театроведческо-социологический подход.

**Цель работы** – выявление закономерностей взаимовлияния белорусского театра и зрителя в рамках определённого социокультурного пространства в 1980 – 2010 .

**Методы исследования:** Для получения научных результатов использовались как теоретические методы исследования (восхождения от абстрактного к конкретному, исторический и логический, интерпретации и формализации), так и методы социолого-театроведческого исследования (экспертное анкетирование, анкетирование театральных зрителей, анализ театральных статистических данных).

**Научная новизна и значимость полученных результатов** заключается в том, что диссертация является первым комплексным исследованием целостного взаимодействия всех составных звеньев театральной деятельности в сопряженности специфических художественных, творческих, производственных факторов и факторов социальных. Автором впервые предложена концепция научного изучения теории и практики театрального творчества в единстве с процессами, происходящими в зрительском восприятии сценических произведений, в художественно-эстетической работе со зрителями.

**Рекомендации по использованию.** Материалы диссертации могут быть использованы при планировании расширения сети драматических театральных коллективов республики, для повышения эффективности их творческой, производственной и организационной деятельности, в проведении целенаправленного приобщения населения к сценическому искусству.

Результаты исследований могут использоваться в учебном процессе высших и средних специальных учебных заведений при чтении лекций и проведении практических занятий, а также на курсах и семинарах системы повышения квалификации работников культуры. Содержательные и методологические основы диссертации могут получить развитие в теоретических и исторических трудах в области театрального искусства Беларуси.

**Область применения:** театроведение, социология театра, история и теория театрального искусства, культурология, образование и воспитание.

## SUMMARY

**Buzuk Rostislav Leonidovich**

### **The Belarusian dramatic theatre and the audience at the turn of XXth and XXIst centuries: dialectics of interconnections**

**Key words:** performance, play, dramaturgy, a real, potential spectator audience, rent, performance circulation, theatre repertoire, the repertoire poster, the operation of the repertoire, theatre study and sociological approach.

**The object** is to highlight the regularities of interference of the Belarusian theater and the viewer within a certain sociocultural space in 1980 - 2010.

**The methods of the research:** to obtain the research results theoretical research methods (ascending from the abstract to the concrete, historical and logical, interpretation and formalization) as well as the techniques of social and theatrical (expert questioning, theatre audience questioning theatre statistic data's and analysis) were used.

**The scientific novelty and the importance of the received results** is that the dissertation is the first complex research of the complete interaction of all compound parts of the theatrical activity in the association of the specific artistic, creative, production factors with the social ones. For the first time the author offers the scientific study concept of the theatrical creativity's theory and practice in unity with the processes occurring in a spectator's perception of scenic products, in the artistic and aesthetic work with spectators.

**Recommendations on the use:** the materials of the dissertation can be used during the planning of dramatic theatre groups of Belarus network expansion, for the increase of the efficiency of their creative, industrial and organizational activity, in realization of the purposeful familiarizing of the population to the scenic art.

The results of the research can be used in the learning process of higher and secondary specialized schools during lectures and practical classes, as well as on the courses and seminars of a system on the improvement of the art workers' professional skills. Substantial and methodological bases of the dissertation can receive the development in the theoretical and historical works in the field of the theatrical art of Belarus.

**Range of application:** theatre science, sociology of theatre, history and theory of a theatre art, culturology, education and training.